

تحلیل استنادی مآخذ پایان‌نامه‌های دکتری ارتباطات دانشکده علوم اجتماعی و ارتباطات علامه طباطبایی

زهرا حداد^۱

چکیده

پژوهش حاضر به وضعیت استناد در مآخذ پایان‌نامه‌های دکتری ارتباطات «دانشکده علوم اجتماعی و ارتباطات علامه طباطبایی»، طی سال‌های ۱۳۷۴ تا ۱۳۸۴ می‌پردازد. هدف پژوهش بررسی الگوهای رفتار استنادی فارغ‌التحصیلان و ویژگی‌های استفاده از منابع اطلاعاتی در کارهای تحقیقی آنان است. روش تحقیق، تجزیه و تحلیل استنادی است. ۸ عنوان پایان‌نامه در رشته ارتباطات ۱۱۱۸ استناد دارند. کتاب‌ها با ۶۵۸ استناد (۵۸/۹ درصد) بیشترین استناد را دارند. متوسط استناد برای هر پایان‌نامه ۱۳۹/۷۵ است. توزیع زبانی استنادها نشان می‌دهد بیشترین منابع استناد شده به زبان فارسی است. نیم‌عمر متوسط کل منابع در این رشته ۱۱ سال و دو ماه می‌باشد. در این پژوهش پربسامدترین کتاب روش تحقیق در محتوای مطبوعات، و پربسامدترین مؤلف معتمدنژاد است.

کلیدواژه‌ها

ارتباطات، نیم‌عمر منابع، قانون بردفورد، پایان‌نامه دکتری، تحلیل استنادی.

مقدمه

پایان‌نامه یا رساله، که به وسیله داوطلب دریافت درجه دانشگاهی ارائه می‌شود، یکی از مهم‌ترین کارهای تحقیقی دانشجویان کارشناسی ارشد و دکتری به حساب می‌آید. در این بررسی با استفاده از تحلیل استنادی به بررسی مآخذ پایان‌نامه‌های دکتری ارتباطات دانشکده علوم اجتماعی و ارتباطات

علامه طباطبایی پرداخته شده است و ۸ پایان‌نامه دکتری ارتباطات، مربوط به سال‌های تحصیلی ۱۳۷۳-۱۳۷۴ لغایت ۱۳۸۳-۱۳۸۴ بررسی شد. هدف پژوهش بررسی الگوی رفتار استنادی فارغ‌التحصیلان این رشته و نیز بررسی ویژگی‌های رفتاری استفاده از منابع اطلاعاتی در پایان‌نامه‌هاست. همچنین، موارد زیر مورد توجه قرار گرفته است:

۱. کارشناس ارشد ارتباطات سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران haddadzahra@yahoo.com

- ارتباط میان رشته و نوع اسنادها،
- میزان تازگی یا قدمت منابع استفاده شده،

- تعیین نشریاتی که براساس قانون بردفورد بیشترین استفاده را دارند، و
- تعیین مؤلفان و عنوان‌هایی که از آنها بیشتر استفاده شده و دارای بیشترین اسناد هستند.

سوالات پژوهش

۱. توزیع فراوانی انواع اطلاعاتی و تعداد اسناد به آنها در پایان‌نامه‌ها چگونه است؟

۲. توزیع فراوانی مطلق پایان‌نامه‌ها و متوسط اسناد به آنها چگونه است؟
۳. توزیع فراوانی اسناد به کتاب، به تفکیک زبان، چگونه است؟

۴. توزیع فراوانی انواع منابع و تعداد اسناد به آنها به تفکیک زبان چگونه است؟
۵. توزیع فراوانی مطلق اسنادها برحسب نوع منبع چگونه است؟

۶. میزان همبستگی میان سال نشر کتاب‌های مورد اسناد و تعداد اسناد به آنها چقدر است؟

۷. در اسنادها، مجلات هسته براساس الگوی بردفورد کدام‌اند؟

۸. مؤلفان پراستناد کدام‌اند؟
۹. پربسامدترین منابع مورد استفاده در پایان‌نامه‌ها کدام‌اند؟

فارغ‌التحصیلان و ویژگی‌های استفاده از منابع اطلاعاتی در کارهای تحقیقی آنان است. با بررسی وضعیت اسنادها در پایان‌نامه‌های دانشجویان مشخص می‌شود که آنها از چه منابعی در پایان‌نامه‌های خود استفاده می‌کنند.

اهداف جزئی

۱. تعیین ارتباط میان رشته و میزان اسناد به کتاب و نشریه،

۲. تعیین نیم‌عمر منابع استنادی رشته مورد نظر،

۳. تعیین سیاهه درجه‌بندی شده از عنوان‌ها نشریاتی که بیشترین استفاده را براساس قانون بردفورد دارند، و

۴. تعیین سیاهه درجه‌بندی شده کتاب‌ها براساس بیشترین اسناد به آنها.

فرضیه‌های پژوهش

۱. میان زمان نشر و تعداد دفعات اسناد همبستگی معنی‌دار وجود دارد.

۲. کتاب‌ها دارای بیشترین اسناد است.
۳. میانگین اسناد، بیش از ۱۰۰ اسناد در هر پایان‌نامه است.

متغیرهای اساسی پژوهش

متغیر مستقل: پایان‌نامه‌هایی که مورد بررسی استنادی قرار می‌گیرند.

متغیر وابسته: منابع و مآخذی که در پایان‌نامه‌ها به آنها اسناد شده است.

روش پژوهش

پژوهش از نوع پیمایشی - تحلیلی است و

هدف و فایده

هدف پژوهش بررسی الگوی رفتار استنادی

در آن از کتاب‌سنجی و روش تحلیل استنادی استفاده شده است.

جامعه آماری پژوهش

جامعه آماری، همه پایان‌نامه‌های دکتری ارتباطات در دانشکده علامه طباطبایی است. تا زمان تحقیق ۸ جلد پایان‌نامه موجود بود و مجموع استنادهای ذکر شده در این پایان‌نامه‌ها ۱۱۱۸ استناد است. همه استنادها به‌طور مستقل و موردی بررسی شده و از نمونه‌گیری استفاده نشده است.

محدودیت‌های پژوهش

۱. کامل نبودن اطلاعات کتابشناختی تعدادی از مآخذ مورد مطالعه، و
۲. عدم شناخت کافی برخی نویسندگان پایان‌نامه‌ها از روش تحقیق و اصول نگارش کتابشناختی منابع.

شیوه گردآوری اطلاعات

اطلاعات مورد نظر با کپی از بخش منابع و مآخذ پایان‌نامه‌های دکتری و تفکیک مشخصات استنادها براساس نوع محمل‌های اطلاعاتی، عنوان، نویسنده، محل نشر، و سال نشر در برگه‌های جداگانه نوشته شد.

پیشینه پژوهش

در ایران، اولین مقاله منتشر شده که به تحلیل استنادی می‌پردازد مقاله «تحلیل استنادی و شباهت‌های آن با علم‌الحديث» عباس حری است که در ۱۳۶۱ منتشر شد. در این مقاله، تحلیل استنادی از جنبه نظری مورد بررسی

قرار گرفته است (۴). تحلیل استنادی به صورت علمی و کاربردی در پایان‌نامه‌های دانشجویی از سال ۱۳۶۵ شروع شد. برای مثال، عصاره در این سال، استناد مجلات پزشکی فارسی را مورد بررسی قرار داد. بنی‌هاشمی، در ۱۳۶۶، در پایان‌نامه‌اش، به تحلیل استنادی مقالات برخی نشریات پزشکی پرداخت. در ۱۳۷۳، جاهد، تحلیل استنادی مآخذ پایان‌نامه‌های دوره دکتری عمومی؛ و فخاری بررسی استناد پایان‌نامه‌های فارغ‌التحصیلان دانشکده بهداشت را انجام دادند (۲؛ ۳؛ ۵؛ ۶).

محمدعلی کریمیان مزیدی (۱۳۸۱) پایان‌نامه خود را با عنوان «تحلیل استنادی مآخذ پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد آبیاری دانشگاه‌های شهید چمران اهواز، تهران، شیراز، و فردوسی مشهد (۱۳۷۷ تا ۱۳۶۷)» به این موضوع اختصاص داده است. نتایج این بررسی نشان داد که در مجموع چهار دانشگاه، نشریات ادواری عمده‌ترین منبع مورد استفاده دانشجویان رشته آبیاری در این چهار دانشگاه بوده است، به طوری که ۴۳/۷ درصد از کل استنادها به نشریات ادواری اختصاص یافته است. در مورد الگوی نویسندگی، یافته‌ها نشان‌دهنده این حقیقت است که روحیه همکاری نزد نویسندگان مقالات آبیاری فارسی، در مقایسه با نویسندگان مقالات لاتین این رشته، بسیار پایین‌تر است؛ به طوری که ۶۷/۳ درصد از مقالات فارسی ارائه شده یک نویسنده‌ای است. نتایج نشان می‌دهد که منابع انگلیسی زبان بیش از منابع سایر زبان‌ها مورد استفاده قرار گرفته، به طوری که ۷۰ درصد منابع مورد استفاده دانشجویان این رشته را منابع

انگلیسی دربرمی‌گیرد. همچنین، میانگین تعداد استناد برای هر پایان‌نامه ۳۸ استناد بوده است. بالاترین میانگین دانشگاه فردوسی مشهد با ۶۷/۷ استناد و کمترین تعداد استناد دانشگاه تهران با ۹/۲۶ استناد برای هر پایان‌نامه بوده است (۷). سعادت احمدزاده به تحقیقی درباره استناد در مآخذ پایان‌نامه‌های دکتری معماری و شهرسازی دانشکده هنرهای زیبا از ابتدا تا پایان سال ۱۳۸۱ پرداخته است. روش تحقیق تجزیه و تحلیل استنادی بوده است. نتایج نشان داده است ۳۵ عنوان پایان‌نامه در دو رشته تحصیلی ۵۵۴۲ استناد دارند. کتاب‌ها با ۸۲/۶ درصد بیشترین استناد را دارند. متوسط استناد برای هر پایان‌نامه ۱۵۸/۳ استناد است، که بیشترین آنها به رشته معماری با ۱۸۷/۶ استناد و کمترین آن به رشته شهرسازی با ۱۳۸/۹ استناد اختصاص دارد. توزیع زبانی استنادها نشان می‌دهد نخستین زبان استناد شده فارسی، و انگلیسی دومین زبان مورد استناد بوده است. میانگین عمر منابع مورد استفاده در رشته شهرسازی ۱۷ سال و یک ماه و در رشته معماری ۱۵ سال و ۳ ماه بوده است. مجلات از قانون بردفورد تبعیت می‌کنند. در این پژوهش پربسامدترین مؤلف محمود توسلی و محمد منصور فلامکی، و پربسامدترین عنوان «تئوری شکل خوب شهر و فضا، زمان و معماری» بوده است (۱: ۳۳-۴۸).

پوپوویچ^۲ در پژوهش خود ۲۸۰۵ استناد مربوط به پایان‌نامه دکتری رشته بازرگانی و مدیریت دانشگاه ایالتی نیویورک در بوفالو و رساله‌های اعضای هیئت علمی این

دانشگاه را بر مبنای شکل نشریه، عنوان مجله، موضوع، فاصله زمانی، زبان، و ناشران تجزیه و تحلیل کرده است. ۵۰ درصد از موضوعات پایان‌نامه‌ها متعلق به تکنگاشت‌ها و نشریات ادواری به ۶۲ عنوان ارجاع شده، که ۷۰ درصد از ارجاعات، به منابع کمتر از ده سال مربوط بوده است. از نظر استناد زبانی، همه موارد استنادها به زبان انگلیسی بوده است (۹).

لعل^۳، در بررسی ۲۲ پایان‌نامه دکتری خاکشناسی دانشگاه کشاورزی راجند هند به این نتیجه رسید که از ۴۳۶۱ استناد، تعداد ۳۱۶۱ استناد به نشریات ادواری، ۳۷۹ استناد به انتشارات دولتی، ۲۹۲ استناد به کتاب، ۲۳۹ استناد به دستورالعمل، ۱۶۷ استناد به خبرنامه‌ها، و ۱۲۳ استناد به پایان‌نامه‌ها اختصاص داشته است (۸: ۳۷-۶۷).

شیوه تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش

اطلاعات جمع‌آوری شده با استفاده از روش‌های آماری، مانند دسته‌بندی داده‌ها بر اساس توزیع فراوانی و تعیین درصد در جدول‌ها، بر اساس پرسش‌های پژوهش قرار گرفته و برای ترسیم نمودارها از نرم‌افزار اکسل استفاده شده است.

توزیع فراوانی پایان‌نامه‌ها و استنادها

با توجه به جدول ۱ متوسط استناد در هر پایان‌نامه ۱۳۹/۷۵ استناد بوده است. این مطلب فرضیه ۳ پژوهش را مبنی بر اینکه میانگین استناد بیش از ۱۰۰ استناد در هر پایان‌نامه است تأیید می‌کند.

2. Popovich

3. Lal

جدول ۱. توزیع فراوانی پایان‌نامه‌ها و اسنادها

تعداد	جمع
تعداد پایان‌نامه‌ها	۸
تعداد اسنادها	۱۱۱۸
متوسط تعداد اسنادها	۱۳۹/۷۵

گرایش دانشجویان این رشته به منابع فارسی بیشتر از منابع انگلیسی است.

جدول ۳. توزیع فراوانی اسناد به کتاب برحسب زبان

زبان	فراوانی	درصد
فارسی	۴۴۹	۶۸/۲۳
انگلیسی	۲۰۹	۳۱/۷۶
جمع کل	۶۵۸	۱۰۰

توزیع فراوانی انواع منابع و تعداد اسناد به آنها

با توجه به جدول ۲ پاسخ به سؤال ۱ پژوهش نشان می‌دهد که ۶۸۴ اسناد (۵۹/۶۸) به کتاب و ۲۸۱ اسناد (۲۴/۷) به مجله و ۱۱ اسناد (۰/۹۶) به پایان‌نامه و ۱۶۷ اسناد (۱۴/۵۷) به اینترنت اختصاص داشته است. در مجموع تعداد کل اسنادها در پایان‌نامه‌های مورد بررسی ۱۱۴۳ مورد بوده است.

نتایج این بخش فرضیه دوم پژوهش را مبنی بر اینکه کتاب‌ها دارای بیشترین اسناد هستند تأیید می‌کند.

جدول ۳ در پاسخ به سؤال سوم پژوهش نشان می‌دهد که منابع فارسی ۴۴۹ مورد استفاده ۶۸/۲۳ درصد است. اسناد به منابع انگلیسی ۲۰۹ مورد با ۳۱/۷۶ درصد است.

توزیع فراوانی انواع منابع به تفکیک زبان

جدول ۴ نیز در پاسخ به پرسش ۴ پژوهش است و نشان می‌دهد که از مجموع کل ۱۱۱۸ اسناد در پایان‌نامه‌ها، ۴۴۹ اسناد به زبان فارسی مربوط به کتاب و ۲۰۹ اسناد به زبان انگلیسی مربوط به کتاب است. از اسناد به مجلات ۱۷۰ اسناد به زبان فارسی و ۱۱۴ اسناد به زبان انگلیسی است. در اسناد به اینترنت ۳ اسناد به زبان فارسی و ۱۶۴ اسناد به زبان انگلیسی است.

جدول ۲. توزیع فراوانی انواع منابع و تعداد اسناد به آنها

نوع منبع	تعداد عنوان‌ها		تعداد اسناد به منابع	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
کتاب	۶۵۸	۵۸/۹	۶۸۴	۵۹/۶۸
مجله	۲۸۴	۲۵/۴	۲۸۱	۲۴/۷
پایان‌نامه	۹	۰/۸	۱۱	۰/۹۶
اینترنت	۱۶۷	۱۴/۹	۱۶۷	۱۴/۵۷
جمع کل	۱۱۱۸	۱۰۰	۱۱۴۳	۱۰۰

جدول ۴. توزیع فراوانی انواع منابع به تفکیک زبان

نوع منبع	زبان	فارسی	درصد	انگلیسی	درصد
اینترنت		۳	۰/۴۷	۱۶۴	۳۳/۶۷
پایان نامه		۹	۱/۴۲	---	۰
مجله		۱۷۰	۲۶/۹۴	۱۱۴	۲۳/۴
کتاب		۴۴۹	۷۱/۱۵	۲۰۹	۴۲/۹
جمع کل		۶۳۱	۱۰۰	۴۸۷	۱۰۰

تعداد استناد به کتاب‌های فارسی ۴۴۹ مورد بود که اگر ۵۰ درصد از استنادها یعنی حدود ۵۰۰ مورد را در نظر بگیریم، توزیع فراوانی آن میان سال‌های ۱۳۶۱-۱۳۹۰ خواهد بود که برابر محاسبات زیر به طور دقیق‌تر، نیم‌عمر کتاب فارسی برابر ۱۱ سال و دو ماه خواهد بود.

جدول ۶. محاسبه میانگین نیم‌عمر کتاب‌ها

نیم‌عمر کتاب فارسی	نیم‌عمر کتاب لاتین
۱۱/۲	۱۲/۲

تعیین ضریب همبستگی

با توجه به پرسش ۶ پژوهش، جدول‌های ۷ و ۸ نشان‌دهنده ضریب همبستگی محاسبه شده کتاب‌هاست که نشان از همبستگی مثبت و مستقیم میان سال نشر کتاب‌ها و تعداد استنادها دارد؛ بدین معنا که هرچه زمان نشر به حال نزدیک‌تر باشد، تعداد دفعات استناد بیشتر است و فرضیه یک پژوهش تأیید می‌شود. ضریب همبستگی کتاب‌های لاتین $R = ۰/۸۸۷۷$ و ضریب همبستگی کتاب‌های فارسی $R = ۰/۷۵۹۷$ است.

توزیع فراوانی مطلق استنادها بر حسب نوع منبع

جدول ۵ در پاسخ به پرسش ۵ پژوهش است و نشان می‌دهد ۶۵۸ استناد (۵۸/۹ درصد) به کتاب، ۲۸۴ استناد (۲۵/۴ درصد) به مجله، ۹ استناد (۰/۸ درصد) به پایان‌نامه‌ها، و ۱۶۷ استناد (۱۴/۹ درصد) به اینترنت بوده است.

جدول ۵. توزیع فراوانی مطلق استنادها بر حسب نوع منبع

نوع منبع	فراوانی	درصد
کتاب	۶۵۸	۵۸/۹
مجله	۲۸۴	۲۵/۴
پایان نامه	۹	۰/۸
اینترنت	۱۶۷	۱۴/۹
جمع کل	۱۱۱۸	۱۰۰

محاسبه نیم‌عمر کتاب‌های لاتین و فارسی

تعداد استناد به کتاب‌های لاتین ۲۰۹ مورد بود که اگر ۵۰ درصد از استنادها یعنی حدود ۵۰۰ مورد را در نظر بگیریم، توزیع فراوانی آن میان سال‌های ۱۹۸۵ و ۲۰۰۰ خواهد بود، که برابر محاسبات زیر به طور دقیق‌تر، نیم‌عمر کتاب لاتین برابر ۱۲ سال و دو ماه خواهد بود.

قانون برد فورد و تعیین استفاده از مجلات هسته

مدل بردفورد بیانگر این است که درج لگاریتم فراوانی تجمعی عنوان‌ها روی محور Xها و فراوانی تجمعی تعداد کل مراجعات به مجلات روی محور Yها باعث ایجاد نموداری به شکل f خواهد شد. برای آزمایش قانون ابتدا سیاه‌های از همه عنوان‌ها نشریات ادواری، که مورد استفاده و استناد دانشجویان بود، به ترتیب نزولی (بسامد استفاده از آنها) به شکل الفبایی تهیه شد. سپس مطابق نمودار ۱ و ۲

و جدول‌های ۸ و ۹ برای نشریات فارسی و لاتین مطابق قانون بردفورد عمل شد. این جدول در پاسخ به پرسش ۷ پژوهش است. با توجه به نمودارها و جدول‌های ۹ و ۱۰ و با استناد به فرمول‌های ریاضی می‌توان تعداد عنوان‌ها مجلات را به ترتیب پرمراجعه و کم‌مراجعه تقسیم کرده و این تقسیم‌بندی در مناطق مختلف صورت پذیر است نمودار شامل دو بخش منحنی و خط راست است. با توجه به جدول ۹ نتیجه‌ای که به دست آمد برای نشریات فارسی تعداد عنوان‌ها

جدول ۷. محاسبه ضریب همبستگی کتاب‌های لاتین

سال نشر	X نقطه میانی سال نشر	Y تعداد استناد	X ²	Y ²	XY
۱۹۴۱-۱۹۵۰	۵	۳	۲۵	۹	۱۵
۱۹۵۱-۱۹۶۰	۱۵	۴	۲۲۵	۱۶	۶۰
۱۹۶۱-۱۹۷۰	۲۵	۱۴	۶۲۵	۱۹۶	۳۵۰
۱۹۷۱-۱۹۸۰	۳۵	۲۷	۱۲۲۵	۷۲۹	۹۴۵
۱۹۸۱-۱۹۹۰	۴۵	۶۳	۲۰۲۵	۳۹۶۹	۲۸۳۵
۱۹۹۱-۲۰۰۰	۵۵	۹۵	۳۰۲۵	۹۰۲۵	۵۲۲۵
۲۰۰۱-۲۰۱۰	۶۵	۱۲	۴۲۲۵	۱۴۴	۷۸۰
جمع کل	=۲۴۵	=۲۱۸	=۸۳۵۰	=۱۴۰۸۸	=۱۰۲۱۰

جدول ۸. محاسبه ضریب همبستگی کتاب‌های فارسی

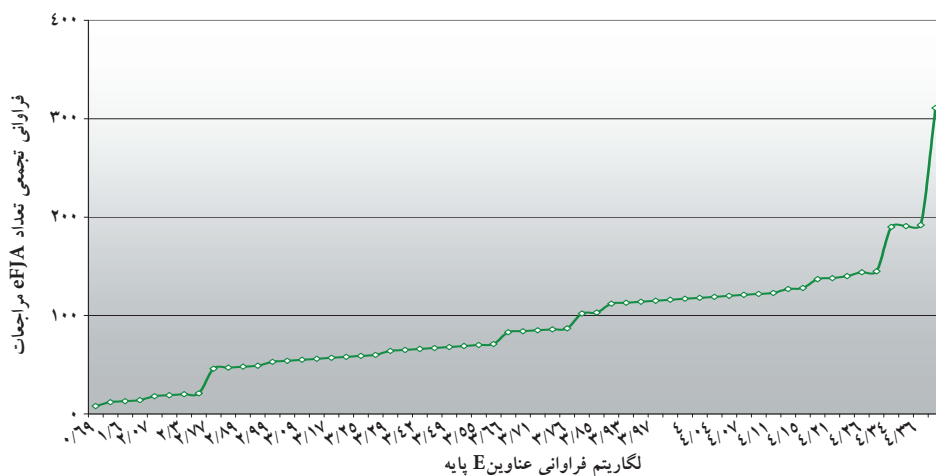
سال نشر	X نقطه میانی سال نشر	Y تعداد استناد	X ²	Y ²	XY
۱۳۲۰-۱۳۳۰	۵	۶	۲۵	۳۶	۳۰
۱۳۳۱-۱۳۴۰	۱۵	۲	۲۲۵	۴	۳۰
۱۳۴۱-۱۳۵۰	۲۵	۲۱	۶۲۵	۴۴۱	۵۲۵
۱۳۵۱-۱۳۶۰	۳۵	۳۷	۱۲۲۵	۱۳۶۹	۱۲۹۵
۱۳۶۱-۱۳۷۰	۴۵	۶۹	۲۰۲۵	۴۷۶۱	۳۱۰۵
۱۳۷۱-۱۳۸۰	۵۵	۲۹۰	۳۰۲۵	۸۴۱۰۰	۱۹۵۵۰
۱۳۸۱-۱۳۹۰	۶۵	۱۵	۲۲۵	۲۲۵	۹۷۵
جمع کل	= ۲۴۵	=۴۴۰	=۱۳۷۵	=۹۰۹۳۶	= ۲۵۵۱۰

جدول ۹. محاسبه ضریب بردفورد نشریات فارسی

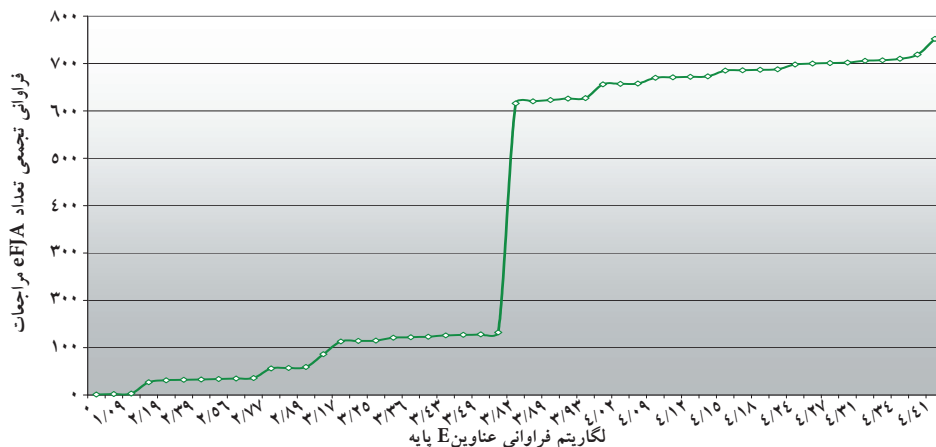
تعداد عناوینها مجلات J	تعداد مراجعات A	تعداد کل مراجعات JA	فراوانیت جمعی عنوان‌ها به CFJ	فراوانیت جمعی تعدادات CFJA.A	نگاربریم فراوانی عنوان‌ها به E	تعداد دستجات برای کل Kتعداد	محاسبات تعداد مراجعات	تعداد استفاده از عنوان‌های A مجلات منطقه	ضریب بردفورد Kd
۱	۱	۱	۱	۱	۰		$1 \times 1 = 1$		
۱	۱	۱	۲	۲	۰/۶۹		$1 \times 1 = 1$		
۱	۱	۱	۳	۳	۱/۰۹		$1 \times 1 = 1$		
۴	۶	۲۴	۷	۲۷	۱/۹۴	۱	$4 \times 6 = ۲۴$	۲۱	---
۲	۲	۴	۹	۳۱	۲/۱۹		$2 \times 2 = ۴$		
۱	۱	۱	۱۰	۳۲	۲/۳۰		$1 \times 1 = 1$		
۱	۱	۱	۱۱	۳۳	۲/۳۹		$1 \times 1 = 1$		
۱	۱	۱	۱۲	۳۴	۲/۴۸		$1 \times 1 = 1$		
۱	۱	۱	۱۳	۳۵	۲/۵۶		$1 \times 1 = 1$		
۱	۱	۱	۱۴	۳۶	۲/۶۳		$1 \times 1 = 1$		
۲	۱۰	۲۰	۱۶	۵۶	۲/۷۷	۲	$10 \times 2 = ۲۰$	۵۵	$۵۵:۳۱ = ۱/۷۷$
۱	۱	۱	۱۷	۵۷	۲/۸۳		$1 \times 1 = 1$		
۱	۲	۲	۱۸	۵۹	۲/۸۹		$2 \times 1 = ۲$		
۳	۹	۲۷	۲۱	۸۶	۳/۰۴		$4 \times 3 = ۱۲$		
۳	۹	۲۷	۲۴	۱۱۳	۳/۱۷		$4 \times 3 = ۱۲$		
۱	۱	۱	۲۵	۱۱۴	۳/۲۱		$1 \times 1 = 1$		
۱	۱	۱	۲۶	۱۱۵	۳/۲۵		$1 \times 1 = 1$		
۲	۳	۶	۲۸	۱۲۱	۳/۳۳	۳	$3 \times 2 = ۶$	۳۶	$۳۶:۵۵ = ۰/۶۵$
۱	۱	۱	۲۹	۱۲۲	۳/۳۶		$1 \times 1 = 1$		
۱	۱	۱	۳۰	۱۲۳	۳/۴۰		$1 \times 1 = 1$		
۱	۳	۳	۳۱	۱۲۶	۳/۴۳		$1 \times 1 = 1$		
۱	۱	۱	۳۲	۱۲۷	۳/۴۶		$3 \times 1 = ۳$		
۱	۱	۱	۳۳	۱۲۸	۳/۴۹	۵	$1 \times 1 = 1$	۷	$۷:۳۶ = ۰/۱۹$
۲	۲	۴	۳۵	۱۳۲	۳/۵۵		$2 \times 2 = ۴$		
۱۱	۴۴	۵۵	۴۶	۶۱۶	۳/۸۲		$11 \times 44 = ۴۸۴$		

جدول ۱۰. محاسبه ضریب بردفورد نشریات لاتین

تعداد عناوینها مجلات J	تعداد مراجعات A	تعداد کل مراجعات JA	فراوانی تجمعی عنوانها به CFJ	فراوانی تجمعی تعداد CF J.A	نگار تيم فراوانی عنوانها E پایه	تعداد دستجات برای کل Kتعداد	محاسبات تعداد مراجعات	تعداد استفاده از عناوینها مجلات A منطقه	ضریب بردفورد bk
۲	۴	۸	۲	۸	۰/۶۹		$۲ \times ۴ = ۸$		
۲	۲	۴	۴	۱۲	۱/۳۸		$۲ \times ۲ = ۴$		
۱	۱	۱	۵	۱۳	۱/۶۰		$۱ \times ۱ = ۱$		
۱	۱	۱	۶	۱۴	۱/۷۹		$۱ \times ۱ = ۱$		
۲	۲	۴	۸	۱۸	۲/۰۷	۳	$۲ \times ۲ = ۴$		
۱	۱	۱	۹	۱۹	۲/۱۹		$۱ \times ۱ = ۱$	۱۸	---
۱	۱	۱	۱۰	۲۰	۲/۳۰		$۱ \times ۱ = ۱$		
۱	۱	۱	۱۱	۲۱	۲/۳۹		$۱ \times ۱ = ۱$		
۵	۵	۲۵	۱۶	۴۶	۲/۷۷		$۵ \times ۵ = ۲۵$		
۱	۱	۱	۱۷	۴۷	۲/۸۳	۵	$۱ \times ۱ = ۱$		
۱	۱	۱	۱۸	۴۸	۲/۸۹		$۱ \times ۱ = ۱$		
۱	۱	۱	۱۹	۴۹	۲/۹۴		$۱ \times ۱ = ۱$	۳۳	$۳۳ : ۱۸ = ۱/۸$
۱	۴	۴	۲۰	۵۳	۲/۹۹		$۴ \times ۱ = ۴$		
۱	۱	۱	۲۱	۵۴	۳/۰۴		$۱ \times ۱ = ۱$		
۱	۱	۱	۲۲	۵۵	۳/۰۹		$۱ \times ۱ = ۱$		
۱	۱	۱	۲۳	۵۶	۳/۱۳		$۱ \times ۱ = ۱$		
۱	۱	۱	۲۴	۵۷	۳/۱۷		$۱ \times ۱ = ۱$		
۱	۱	۱	۲۵	۵۸	۳/۲۱		$۱ \times ۱ = ۱$		
۱	۱	۱	۲۶	۵۹	۳/۲۵		$۱ \times ۱ = ۱$		
۱	۱	۱	۲۷	۶۰	۳/۲۹	۳	$۱ \times ۱ = ۱$	۹	$۹ : ۳۳ = ۰/۲۷$
۲	۲	۴	۲۹	۶۴	۳/۲۹		$۲ \times ۲ = ۴$		
۱	۱	۱	۳۰	۶۵	۳/۲۶		$۱ \times ۱ = ۱$		
۱	۱	۱	۳۱	۶۶	۳/۳۰		$۱ \times ۱ = ۱$		

نمودار ۱. ضریب بردفورد نشریات فارسی

نمودار ۲. ضریب بردفورد نشریات لاتین

6. Freedom of information: Comparative legal Survey, (UNESCO)

جدول ۹ و ۸ مطابق قانون بردفورد (مدل گسترده مجلات) نشان می‌دهد که به یک مجله ۴۴ بار مراجعه شده است و به مجله دیگر ۱۸ بار و به سه مجله دیگر بیشتر از ۱۰ بار و در پایان جدول به ۳۹ عنوان مجله از ۱ بار تا ۶ بار مراجعه شده است و در ستون ششم جدول، لگاریتم فراوانی تجمعی عنوان‌ها در پایه نپر (Loge cf) محاسبه

نشریات برابر ۸۶ است ($n=86$)؛ به این معنا که ۲ عنوان نشریه جزء پرمراجعه‌ترین عنوان‌ها فارسی است و باید حتماً خریداری شود و طبق جدول ۱۰، برای مجلات لاتین $n=84$ است که ۱ عنوان مجله لاتین جزء پرمراجعه‌ترین مجلات لاتین است. عنوان‌ها نشریات فارسی و لاتین که بیشترین استناد به آنها شده است به شرح زیر است:

۱. نشریه رسانه ۲. نشریه پیام ارتباطات ۳.

گفتمان ۴. هنر هشتم و ۵. پژوهش و سنجش

می‌شود و اندازه آنها در ستون مرتبط به آن از صفر تا ۵ درج شده است.

توزیع فراوانی نویسندگانی که کتاب‌های تألیفی آنها مورد استفاده واقع شده‌اند:

توزیع فراوانی استناد به کتاب‌های فارسی
جدول ۱۱ نشان‌دهنده نویسندگان کتاب‌های فارسی است که مورد استناد قرار گرفته است. در مجموع ۱۹۰ استناد به ۵۴ نویسنده بوده که بیشترین استناد ۳۳ بار به یک مؤلف بوده و به ۵۳ نویسنده از ۲ تا ۸ بار استناد شده است.

جدول ۱۱. توزیع فراوانی استناد به کتاب‌های فارسی

مؤلف A	فراوانی F	تعداد کل استنادها FA
۱	۳۳	۳۳
۱	۸	۸
۲	۶	۱۲
۲	۵	۱۰
۵	۴	۲۰
۲۱	۳	۶۳
۲۲	۲	۴۴
۵۴	۶۱	۱۹۰

توزیع فراوانی استناد به کتاب‌های لاتین

جدول ۱۲ نشان‌دهنده نویسندگان کتاب‌های لاتین است که مورد استناد قرار گرفته است. در مجموع ۲۲۴ استناد به ۱۸۰ نویسنده بوده که بیشترین استناد ۲۰ بار به یک مؤلف بوده و به ۱۷۰ نویسنده فقط یکبار استناد شده است، که نشان‌دهنده کمترین استناد به کتاب‌های لاتین این افراد است.

جدول ۱۲. توزیع فراوانی استناد به کتاب‌های لاتین

مؤلف A	فراوانی F	تعداد کل استنادها FA
۱	۲۰	۲۰
۴	۳	۱۲
۴	۵	۲۰
۱	۲	۲
۱۷۰	۱	۱۷۰
۱۸۰	۳۱	۲۲۴

با توجه به جدول ۱۱ مؤلفان پراستناد کتاب‌های فارسی به ترتیب از این قرارند:

۱. کاظم معتمدنژاد با ۳۳ بار استناد،
 ۲. بابک احمدی با ۸ بار استناد، و
 ۳. نعیم بدیعی با ۶ بار استناد.
- عنوان‌های پراستناد کتاب‌های فارسی روش تحقیق در محتوای مطبوعات، روزنامه نگار نوین، و ساختار و تأویل متن بوده است.

نتایج و پیشنهادات

۸ پایان‌نامه فارغ‌التحصیلان دکتری ارتباطات دانشکده علوم اجتماعی و ارتباطات علامه طباطبایی ۱۱۱۸ استناد داشته‌اند که کتاب‌ها با ۶۵۸ استناد (۵۸/۸۵ درصد) دارای بیشترین استناد هستند. کتاب‌های فارسی ۴۴۹ استناد و کتاب‌های انگلیسی ۲۰۹ استناد داشته‌اند. منابع فارسی مورد استفاده دانشجویان بالاترین استناد را داشته است.

پیشنهاد می‌شود که منابع لاتین و آخرین یافته‌های علمی، علاوه بر منابع فارسی مورد نظر دانشجویان، به ویژه در مقطع تحصیلی دکتری، مورد توجه بیشتری قرارگیرد. نشریات، دومین منبع مورد استناد بودند. تعداد استناد به

مجلات فارسی ۱۱۴ و تعداد استناد به مجلات انگلیسی ۱۷۰ استناد است. پیشنهاد می‌شود کتابخانه اهمیت بیشتری به گردآوری مجلات جدید و شناساندن این منابع مهم اطلاعاتی به دانشجویان را در برنامه‌های خود داشته باشد. از آنجا که زبان غالب در این بررسی فارسی است، لازم است منابع علمی فارسی در کتابخانه تقویت شود. نیم‌عمر متوسط کل منابع ۱۱ سال و دو ماه است که نشان از قدمت منابع اطلاعاتی مورد استفاده دانشجویان دارد. مجلات مورد استفاده از قانون بردفورد (مدل گسترده مجلات) تبعیت می‌کنند و با استفاده از آن می‌توان گفت مجلات:

نشریه رسانه با ۴۴ استناد، نشریه پیام ارتباطات با ۱۸ بار استناد، گفتمان با ۱۲ بار استناد، هنر هشتم با ۱۱ بار استناد، و پژوهش و سنجش با ۱۰ بار استناد می‌باشند که نشریه رسانه و پیام ارتباطات پربسامدترین نشریه فارسی و نشریه لاتین: Freedom of information: Comparative legal Survey, (UNESCO) (به‌عنوان پربسامدترین نشریه لاتین مشخص شده‌اند. پربسامدترین مؤلفان در این بررسی به ترتیب: کاظم معتمدنژاد، بابک احمدی، نعیم بدیعی، و پربسامدترین عنوان‌ها کتاب‌های فارسی روش تحقیق در محتوای مطبوعات، روزنامه‌نگار نوین، و ساختار و تاویل متن بوده است.

منابع

۱. احمدزاده، سعادت. «تحلیل استنادی ماخذ پایان‌نامه‌های دکترای شهرسازی و معماری دانشکده هنرهای زیبا». فصلنامه کتاب، دوره شانزدهم، ۲ (تابستان ۱۳۸۴): ۳۳-۴۸.

۲. بنی‌هاشمی، میترا. «تجزیه و تحلیل استنادی

مقالات در برخی از نشریات ادواری پزشکی قانونی ۱۳۶۶». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران، ۱۳۶۶.

۳. جاهد، حسن. «تجزیه و تحلیل استنادی ماخذ پایان‌نامه‌های دوره دکترای عمومی بهداشت دانشکده علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی شهید بهشتی در سالهای ۱۳۷۲-۱۳۶۸». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران، ۱۳۷۳.

۴. حری، عباس. «تحلیل استنادی شباهت‌های آن با علم‌الحديث». نشر دانش، (۴-۲) بهمن و اسفند ۱۳۶۲): ۱۷-۲۲.

۵. عصاره، فریده. «بررسی وضع استناد مجلات پزشکی فارسی». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه تهران، ۱۳۶۵.

۶. فخاری، حبیب‌الله. «بررسی استنادی پایان‌نامه‌های فارغ‌التحصیلان دانشکده بهداشت دانشگاه تهران در سالهای ۱۳۷۰-۱۳۵۷». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران، ۱۳۷۳.

۷. کریمیان مزیدی، محمدعلی. «تحلیل استنادی ماخذ پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد آبیاری دانشگاه‌های شهید چمران اهواز، تهران، شیراز، و فردوسی مشهد (۱۳۷۷-۱۳۶۷)». ۱۳۸۱. [قابل دسترسی در]: www.irandoc.ac.ir

8. Lal, Arjun. "Ranking of periodicals in the field of soil science". *Annual of Library Science and Documentation*, Vol. 37, No. 2 (1990): 37- 67.

9. Popovich, Charles G. *Business management research characteristics and collection evaluation citation analysis dissertation*. New York: [s.n], 1976.

تاریخ تأیید: ۱۳۸۷/۵/۲۱